

Jedno kratko sećanje o stogodišnjici. Da se dâ slika Vitmenove ličnosti i poezije i da se uvidi njena vrednost i oseti njeno značenje, nisu dovoljna svakodnevna književna merila ni evropski estetski kalupi. To nije poezija iz koje bi se mogla vaditi jedna reč ili jedan stih, raščinjati i meriti, to je delo jednog života i izraz jedne ličnosti; od značaja je samo celovitost. To je jako piće, poezija najviših zanosa i najbudnije svesti, tu se retko čuju ljubaznosti, tu se veoma malo računa sa osetljivošću, to je pisala ruka teška i malko znojna, ruka sa zastarelim žuljevima i čelo s borama iznad veselih očiju.

„Pa ja i nisam ni malo pitom; neprevodiv sam. Odjekuje moj barbarski vrisak iznad krovova sveta”.

Njegov život i njegova poezija idu naporedo i vezani su usko kao tamni i svetli kolutovi rasta i razvoja na prerezu stabla.

Rođen u Vest Hilu, na vetrovitom Long Ajlendu, u državi Njujork. Otac mu beše Englez, krupan i mučaljiv tesarski majstor, a majka Holandeskinja iz porodice sa kvekerskim tradicijama. Već sa 12 godina je pisar kod nekog advokata, u trinaestoj napušta kancelariju i uči štamparski zanat, usput mnogo čita i počinje da piše, u sedamnaestoj godini je u Njujorku, zanat je izučio, ali piše za novine i

tjednike; ubrzo ostavlja grad i postaje učitelj. U devetnaestoj godini osniva svoj listić *Long Islander*, kome je sam urednik, nakladnik, tipograf i koji sam raznaša na konju po celom otoku, ali list zapinje i propada, a on opet podučava decu. God. 1840. učestvuje u izborima. Prvi literarni uspeh: jedna novela u „*Democratic Reiew*”. U dvadesetdeve-toj godini polazi kao redaktor u Njuorlean, ostaje samo nekoliko meseci, ali tu pada njegova prva ljubav (prva od značenja), jedan zamršen roman s nepoznatom ženom, koga je celoga života krio i od najbližih.

Vrativši se s juga, uči drvodelski zanat u svog oca i pomaže mu u radu. Pet godina je radio, zajedno s ocem, drvene kuće i hambare po Long-Ajlen-du, isto kao što je pre učio decu i izdavao listove, a u časovima odmora (te su pauze bivale često samovoljne i veoma duge) šetao, sanjao i čitao. Osim celokupne engleske književnosti, upoznao je, bar iz druge ruke, razvoj ljudske misli od Bude i „krasnog Boga Krista”, pa do Hegela, čitao je Homera, Sofokla i Rusoa. To je bilo doba uspona; u to vreme je, u časovima rada ili odmora, rasla njegova ličnost i sazrevalo u njemu sve više saznanje o vrednosti života, o jedinstvu duha i materije, o lepoti svega što živi i o smislu borbe i smrti. U njemu je do mističnog zanosa porastao osećaj srodnosti sa ljudima, životinjama i stvarima, jednako kao i s najudaljenijim planetima. Zdrav, snažan, pun iskustva i znanja, miran u duši, sa svoje 34 godine, on osluškuje unutarjni glas. Pred njegovim vidovitim očima — začuđenim, modrim očima velikog deteta — otvara se njegov put i put čovečanstva. Ostavlja posve zanat i daje se na „pisanje svoje knjige”, jer je „shvatio duh Amerike i svoga vremena”. Sređuje ulomke pisane u danima odmora, i piše dalje.

Unutarjni sjaj i njegove pratilice radosti, tesko-be i zanosi, glas božji, koji se u njemu javio na do-dir prirode i čoveka, veliki smisao razvitka, brat-

stvo ljudi i lepota svega sveta, sve što je ispunjava-lo Volta Vitmena u znojnim tesarskim danima, u proletna jutra, i u zimskim šetnjama po Long-Aj-lendu, sve je to moralo biti kazano u tim neobičnim stihovima teška ritma. A kad je, u proleće, bio go-tov sa svojom „pesmom od Volta Vitmena”, onda je odnio svoj čudni rukopis s neobičnom interpunk-cijom i malo nesigurnom ortografijom u jednu malu štampariju na *Cramberry Street* i počeo, kao nekadanji tipograf, lepo da ga sam slaže i štampa. U julu te godine najavljena je u novinama ta tanka sveska pod neobičnim naslovom *Leaves of grass*.

Kao uvod toj svesci pesama je štampan Vitme-nov „manifest” o pesniku Amerike, čiji je poziv da oslobađa čovečanstvo „verom i radošću”.

Pesnik Amerike „ljubi vasionu i ima mističan vid da ispod svega nesavršenog vidi savršenstvo, jer on vidi celokupnost svih stvari”. „Govoriti u literaturi savršenom neposrednošću i bezbrižnošću životinja i nedužnim osećanjem stabala i trave, zna-či neokaljani trijumf umetnosti”. I držeći očito se-be zvanim da bar delimično ispuni taj zadatak, on dodaje: „Moje namere neka budu kao namere zdrav-lja, topline ili snage, neka se isto tako malo brinu da li ih ko zapaža ili ne”. — Iza takvog manifesta sledi dvanaest pesama, novih po sadržaju i obliku. Njegov sadržaj je jedinstven život duše i tela u svim njegovim manifestacijama, a njegova forma slobodan stih bez ikakvih „zakona”, osim zahteva ljudskog daha i pauza smisla. Program je jasan.

Ja pevam sebe, jednostavnu i zasebnu ličnost jednu:

Ali ja izgovaram i reč Demokratija, reč En-Mas-se;

Fiziologiju pevam od glave do pete;

Jedan život neiscrpiv strastima, pulsom i sna-gom

Radostan, stvoren za slobodne akcije, pod bo-žanskim zakonima

Modernog čoveka ja pevam.

Tu je udarena već prva nota onog himničnog tona, koji više ne napušta njegovu poeziju.

Velik je život, istinski i mističan, ma gde i ma u kom obliku bio!

Knjiga je imala slabu prođu, sud kritike je bio nejednak, ali u velikoj većini negativan, neke su bile upravo porazne. Jedini Emerson je zapazio važnost i novinu te pojave, on piše nepoznatom autoru: „Vaša lektira me čini srećnim, jer nas velika snaga uvek usrećuje... ja vam čestitam na vašoj slobodnoj i velikoj misli, koja mi je donela mnogo radosti”. Ne dajući se zbuniti neuspehom, on izdaje ubrzo drugo izdanje, dodavši mu mudro i Emersonovo pismo, nadopunjeno novim pesmama. Knjiga se ubrzo razgrabila. U trećem, i opet povećanom izdanju je i ciklus *Adamova deca*, koji izaziva buru i ogorčenje bogobojažne Amerike. Okrivljuju ga s nemorala, i samom Emersonu je način kojim Vitmen govori o telu i njegovim snagama i lepotama, o spolu, značenju i odnosu spolova, odveć jak i drastičan. Još nakon trećeg izdanja, proglašuje ga jedan londonski kritičar „najplićim, bogohulnim, neukusnim skribantom”.

Ali Vitmen nastavlja svoj put smelo i bezobzirno i sa svetačkim zanosom i bestidnošću nevina deteta kliče:

Celebrate, you act divine — !

O toj osetljivoj strani njegove poezije, rad koji je bio i docnije napadan i gonjen i rad koji je i danas mnogo više čitan i voljen u Evropi nego u Americi, veli njegov najbolji biograf H. B. Binus: „Fizički procesi ljubavi bili su u njegovim očima lepi, i on je hteo da ukloni besramne draperije i dvomislene, nečiste misli koje ih zaklanjaju”. Ispitujući dubine strasti, našao je — Boga.

U to bukne rat između južnih i severnih država 1860. Na Linkolnov poziv dobrovoljcima, pošao je i Vitmenov brat Džordž; Vitmen sâm se nije prijavio (izvesno ne od straha, kako su mu to kasnije

predbacivali). Kad je dočuo da mu je brat ranjen, pošao je ravno na front, ali ga je našao u Vašingtonu već na pola zdrava. I tu je otpočeo svetao period, poslednji veliki uspon Vitmenova života; umesto da se vrati kući i poslu, on se dao na negovanje ranjenika. Sve četiri godine rata proveo je tu u Vašingtonu, prevozeći, tešeći, previjajući i pomažući ranjene i bolesne vojnike, jednako neprijateljske, kao i one saveznih država. Živeo je od dopisa njujorškim novinama. Njegov snažni vedri lik postao je ubrzo drag i znan svim ranjenicima vašingtonskih bolnica. Još mlad a već sed kao ovca, rumen u licu, visok i plećat, uvek u košulji otvorena ovratnika i zasukanih rukava, s kaputom preko ruke, elastičan u hodu, dobar, darežljiv i nasmejan — takvog su ga poznavali i zavoleli ne samo ranjenici nego i ceo grad. Ranjenici su još mnogo godina govorili o „Voltu s anđeoskim licem.” U tim naporim godinama je utrošio sve svoje i prvi put — u 45. godini — naćeo dotad netaknuto zdravlje.

Rad tih ratnih godina bila je mala knjižica *Drum — Taps* (Udarci bubnja). Vitmen u tim pesmama ne slavi rat, nego solidarnost, energiju, vernost i smelost živih, i tugu, lepotu i znaćenje mrtvih. Rat svršava pobedom. Vitmen dobiva činovnićko mesto i ostaje i dalje u Vašingtonu. Njegov rad po bolnicama se daleko prošao i pribavio mu sveopće poštovanje. Njegov prijatelj, žurnalista i pisac O'Konor piše prvi veliki esej o njemu *The good gray Poet*). M. Roseti (brat pesnika D. G. Rosetija) izdaje u Engleskoj jedan izbor Vitmenove poezije. Posle porednićkog rata, on je razočaran, uvidiv da robove nije dovoljno osloboditi, pa da prestanu biti robovi, i da nema te svetinje koju neće profanirati profesionalni političari. Amerika: republika, jedinstvo, napredak, demokracija, sloboda; san njegova života, trud ratnih godina i predmet najzanosnijih pesama; hoće li ujedinjena Amerika moći odstraniti taj san? On je samo zaćas posumnjao, da onda još jaće uzveruje; tu sumnju i tu

vezu on je izrazio u jednoj političkoj raspravi pod naslovom *Demokratske Vistas* (Demokratski vidici). On je zadatak svoje demokracije — demokracije Amerike i sveta — video u tom da ona stvara veliku i slobodnu ličnost od svakog pojedinca, i u isto vreme moćno osećanje solidarnosti u svakom tom pojedincu.

Posle atentata na Linkolna, on je u slavu velikog predsednika spevao ceo jedan ciklus, koji je posle bio mnogo recitovan. U to doba je Vitmen spremao već peto izdanje svojih *Leaves of grass*; njegov šef, kruti metodist neki, ulovi mu na pisaćem stolu korigiran primerak knjige i, videći kako nemoralne i proste pesme piše njegov činovnik Vitmen, otpusti ga smesta iz službe. Prijatelji se zauzeše i Vitmenu se nađe bolje i slobodnije mesto u drugom uredu.

U desetoj godini boravka u Vašingtonu udari ga kap i oduze mu celu desnu stranu tela. Tek što se počeo oporavljati, javljaju mu iz Kemdena da mu je majka na umoru. Putuje u Kemden; majka mu umire, a on ostaje bolestan i osiročio kod brata i snahe. Kao da mu je majčina smrt pola života odnela („To je velika sena moga života“). U tom pustom filadelfijskom predgrađu, on se, iako među svojim, osećao osamljen. Udaljen od svojih starih prijatelja, teško bolestan, pomalo se počelo javljati i siromaštvo. Slomilo se njegovo silno zdravlje, prvi put ga se taknuo bol, i pesme iz tog doba (pesma o univerzumu, o kalifornijskom stablu i Kolumbova molitva) nose na sebi „senu“ tih godina. Tada je pevao:

Prepun sam bola!
Možda neću dočekati sutrašnjeg dana.

Ali i tad je slavio prolaznost i jednaki smisao smrti kao i života. Tako je proveo tri godine vezan uz sobu, dok je izgledalo da ga je sve napustilo. Ali u proleće 1876. stade da mu se popravlja zdravlje, iz Engleske se javiše prijatelji, s Rosetijem na čelu, da ga materijalno pomognu, prihodi porasto-

še; on može da živi na selu u jednoj mirnoj vili; brzo se oporavlja. U to doba pada i poznanstvo s najboljom prijateljicom M. Gilohrist. Pošto se oporavio, putuje po Zapadu. Vozi se na lokomotivi kroz prerije. U St. Luisu se zadržava kod brata Džefersona. U gradskom parku okuplja oko sebe decu i priča im priče i sva deca strasno vole tog starog „*Kris Kringle*“.

S godinama se vraća stara snaga tela i bistrina duha. On putuje u Boston, priređuje nova popunjena izdanja, recituje i govori na banketima koje mu priređuju, posećuje Emersona, doživi da mu državni odvjetnik još jednom zapleni knjigu „zbog nemorala“. Ali izdanja bivaju — možda baš zbog zabrane — razgrabljena. Prihodi su toliki da može da kupi malu kuću na *Mickle Streetu*, u kojoj otad stanuje do smrti. Upravo na šezdesetdeveti rođendan ga udari — to već po sedmi put — kap. Više se ne oporavi i ne diže. Dugo je bolovao, ali se retko tužio, i takav je još nalazio da je život pun radosnih izmena i užitaka, kojima nema kraja. Prešao sedamdesetu, mučen bolešću i vezan uz svoju malu sobu, koja je naličila na kabinu na brodu i bila pretrpana i puna knjiga, pisama i novina, još uvek je „uživao u oštroj mirisu drveća, koje je izgaralo u peći i štamparskog crnila sa vlažnih korektura“. (U starijim godinama je voleo šampanjac i razgovore.) Posećivali su ga i njegovi bezbrojni prijatelji. Ali, u mukama, sve više slabi; sve poslednje pesme govore vedrim mirom o smrti; on se prašta.

Zbogom, o moja Fantazijo!
Ostaj zbogom, drugarice draga, ljubavi moja!
Ja ti se spremam na put, a ne znam kamo —
Dugo smo živeli, veselili se i milovali jedno drugo;
Bilo je divno! Sad nam se valja rastajati.
Zbogom, o moja Fantazijo!

Umro je u proleće 1892.

Pišući o Vitmenovoj poeziji, nazvao ju je jedan Francuz „*une lecture difficile*“, za nas je lek i radost ova poezija, koja, kao onaj čudotvorni japan-

ski izvor, hoće da povrati čovečanstvu veselje mladih godina; to je krepki miris tuđine; tu stojimo van sebe i van naše mračne tuge slavenske. Ali mi se ne stidimo priznati da za njega nemamo definicije, jer on se ruga definicijama i otima formulama. Sve što se o njemu može reći, ne iscrpljuje ga; on je pesnik tela i pesnik duše, pesnik slobode radosti, borbe, energije, devičanske zemlje i zdravih, dobrih, smelih ljudi, pesnik „*demokracije, ljubavi i religije*“, pesnik drugarstva i požrtvovanosti, ali i pesnik poroka i nesreće, koji je priznavao: „More ja poznajem mukâ, očajâ, sumnjâ, nevere“, pesnik ljudskog ponosa i velike ljudske samilosti, koji je jednoj bruklinskoj prostitutki pevao:

Kćeri moja,

Kad te se sunce ne kloni, ne klonim te se ni ja!

Sve je to on, i još mnogo iznad toga, jer on se izmiče svakom određenom izrazu. I za najveće svoje savremenike R. V. Emersona i Tenisona on je bio „jedno veliko, kolosalno Nešto“. Sam sebe je nazvao „*Walt Whitman, Kosmos*“, pa ostavimo mu to tamno ime, puno značenja, i pustimo ga neka, kako je sam pevao, slobodan, saučestan, uviđavan radošno korača svetom sa svojim bezbrojnim pesmama.

Dok ne prodremo sva vremena i vekove, dok ljudi
I žene svih rasa i svih stoleća koja idu
Ne budu braća...

A ovo je kratko sećanje, o stogodišnjici, na velikog druga Volta Vitmena, ne samo smelog pesnika, nego još više, retkog, savršenog, vidovitog čoveka, koji je svojim drugovima, pesnicima i borcima svih budućih naraštaja, ostavio kao zavet svoju predsmrtnu reč, reč jednostavne delotvorne ljubavi; „*Budućnost sveta je u slobodnom prometu i solidarnosti svih rasâ*“.

(1919)